

*Проф. др Драган Јовашевић, редовни професор
Правни факултет Универзитета у Нишу*

РАД У ЈАВНОМ ИНТЕРЕСУ - теорија, пракса, законодавство -

***Анстракт:** Сва савремена кривична законодавства на бази прихваћених међународних стандарда у систему кривичних санкција, поред и уместо казне затвора (као најзначајније кривичне санкције која је прописана у посебном делу за највећи број кривичних дела самостално или алтернативно са другим казнама), познају једну или више алтернативних (интермедијалних) санкција или супститута казне. То су различите мере друштвене реакције које суд примењује према учиниоцима лакших кривичних дела, када зависно од карактеристика њихове личности није неопходно према њима изрећи (или извршити казну затвора). Као алтернативне кривичне санкције сматрају се: новчана казна, условна осуда, судска опомена, а у последње време се посебан значај придаје друштвено корисном раду, раду у јавном интересу или раду за опште добро на слободи. Управо о појму, садржини, карактеристикама и условима примене рада у јавном интересу као алтернативне кривичне санкције у праву Републике Србије, али и у другим упоредноправним системима говори овај рад.*

***Кључне речи:** кривично право, казна затвора, алтернативне мере, рад у јавном интересу, суд, одговорност.*

1. Уводна разматрања

Основна функција (циљ или сврха) кривичног права јесте остварење заштитне (гарантивне) функције, односно заштита најзначајнијих друштвених добара и вредности од криминалитета¹. Та функција треба да осигура постојање друштва, али и да омогући његов даљи развој. Та се заштита остварује на два начина и то: 1) прописивањем која се људска понашања сматрају кривичним делима и 2) прописивањем кривичних

¹ Д.Јовашевић, Кривично право, Општи део, Београд, 2013. године, стр.22-24.

санкција и услова за њихову примену према учиниоцима кривичних дела. То је општа и заједничка функција сваког кривичног права, без обзира на конкретно друштво, односно државу којој служи као средство заштите. Истовремено ту лежи и основна разлика између кривичног права разних држава од најстаријих времена до данас. Кривично право је инструмент за заштиту одређеног друштвеног и економског уређења једне државе на одређеном степену развоја и као такво оно је специфично јер поседује низ карактеристика по којима се управо и разликује од кривичног права других земаља².

Дакле, кривично право има за циљ остварење двојачке функције. То је прво, заштита и осигурање најзначајнијих друштвених добара и вредности од њиховог повређивања или угрожавања вршењем кривичних дела од стране појединаца или група, дакле очување постојећих односа што представља његову статичку функцију. Али кривично право прати динамику и развој друштвених односа и учествује у њиховом мењању и унапређивању. То је динамичка функција кривичног права. При томе треба имати на уму да заштитна функција кривичног права³ није свеобухватна, већ је она делимична, непотпуна и парцијална. Наиме, кривично право не штити сва добра и вредности у једном друштву, већ само она која су најважнија за појединца као човека и грађанина и друштво као заједницу људи. Другим речима, кривичним правом штите се добра и вредности без којих не би било могуће постојање и развој ни човека, нити одређеног друштва као посебне људске заједнице.

Иако се кривичноправна заштита друштвених вредности остварује углавном кроз казну као најважнију кривичну санкцију услед чега јој се даје репресивни, ретрибутивни карактер, она се не остварује само кроз ретрибуцију и одмазду, већ исто тако и кроз превенцију криминалитета путем ресоцијализације и поправљања учинилаца кривичних дела. Шта више, циљ кривичног права је да васпитно утиче на понашање људи како би се они уздржали од кршења прописа и понашања која су друштвено опасна и у закону одређена као кривична дела. То указује да примарни циљ кривичног права није примена кривичних санкција, а посебно казне – дакле репресија. Тако је као функција Кривичног законика Републике Србије (КЗ РС)⁴ одређена заштита човека и других основних друштвених вредности (члан 3. КЗ РС)⁵. То значи да су два основна

2 Ф.Бачић, Кривично право, Опћи дио, Загреб, 1978. године, стр. 11-13.

3 В. Хорват, О гарантној функцији кривичног поступка у односу на осумњичену особу, Правна мисао, Сарајево, број 5-6/1981. године, стр. 82-93.

4 Б.Петровић, Д.Јовашевић, Кривично (казнено) право Босне и Херцеговине, Опћи дио, Сарајево, 2005. године, стр. 16-19.

5 Службени гласник Републике Србије број: 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009 и 121/2012.

објекта заштите: 1) човек (његове личне или индивидуалне слободе и права) и 2) друштво, односно држава (основне друштвене вредности зајемчене и заштићене Уставом Републике Србије и међународним правом, односно индивидуалне и опште вредности које установљава и гарантује правни поредак).

Овако одређена заштитна улога кривичног права према члану 3. КЗ РС остварује се одређивањем која дела представљају кривична дела, прописивањем казни и других кривичних санкција за та дела, те изрицањем санкција учиниоцима кривичних дела у законом утврђеном поступку. А прописивање кривичних дела и санкција за њихове учиниоце се заснива на неопходности примене кривичноправне принуде и њеној сразмерности – мери у којој је то нужно за сузбијање таквих дела. Заштита наведених вредности остварује се на тај начин што се одређују друштвено опасна понашања која представљају кривична дела и што се за таква понашања прописују кривичне санкције према њиховим учиниоцима у циљу сузбијања криминалитета. Дакле, кривичноправна заштита остварује се пост фацтум, онда када је заштићено добро већ оштећено или угрожено. Због те чињенице изгледа да заштитна функција, која се најчешће остварује применом казне, има чисто репресивни карактер. Кроз казну се, поред репресије, остварује и превенција и то како индивидуална, тако и генерална.

2. Појам и врсте кривичних санкција

Кривичне санкције⁶ су законом одређене мере друштвеног реаговања против учиниоца кривичног дела које примењују државни органи у циљу заштите друштва, односно најзначајнијих друштвених добара и вредности од свих облика и видова криминалитета. Од најстаријих времена друштво покушава да се заштити од различитих облика и видова криминалитета појединаца и група различитим мерама. Међу њима се посебно истичу казне које су дуго времена, све до 19. века представљале једине врсте кривичних санкција (монистички систем санкција). Кривичне санкције се јављају као принудне мере које примењује држава као представник друштва према учиниоцу кривичног дела и представљају реакцију против учиниоца управо због извршења кривичног дела којим се наноси штета друштву.

Таква реакција друштва има за циљ да спречи овог учиниоца да убудуће настави са вршењем кривичних дела (специјална превенција), као и да утиче на друге потенцијалне учиниоце да се уздржавају од

---

⁶ Б.Петровић, Д.Јовашевић, Кривични (казнено) право Босне и Херцеговине, оп.цит. стр. 275-276.

чињења таквих аката (општа превенција)⁷. Тако је према члану 4. став 2. КЗ РС одређено да је општа сврха прописивања и изрицања кривичних санкција сузбијање дела којима се повређују или угрожавају вредности заштићене кривичним законодавством. При томе је Законик код сваке поједине врсте кривичних санкција одредио и посебне сврхе управо тих санкција, које се наравно морају кретати у оквирима овако одређене опште сврхе (циља) свих кривичних санкција које познаје наше кривично законодавство.

Иако се вршењем кривичних дела наноси штета и друштву и појединцу, јер се њима повређују и угрожавају не само добра која припадају друштву, већ и добра која припадају појединцу, примена кривичних санкција не зависи од воље оштећених појединаца. Оне се не примењују у име и у интересу појединаца, већ у име и у интересу друштва као заједнице. Штитећи интересе заједнице применом кривичних санкција према учиниоцима кривичних дела, држава истовремено штити и интересе појединаца као чланова заједнице. Према томе, кривичне санкције представљају репресивну реакцију коју предузима држава као представник одређеног друштва у циљу његове заштите и заштите појединаца од штетних последица које им се наносе вршењем кривичних дела.

То су средства за остваривање заштитне (гарантивне) функције кривичног права⁸. То значи да је кривична санкција законом прописана принудна мера за заштиту друштва од криминалитета, коју изриче суд учиниоцу кривичног дела, у поступку, под условима и на начин који су одређени законом, а која се састоји у одузимању или ограничавању слободе и права или упозорењу учиниоцу да ће му слобода или права бити одузети или ограничени ако поново учини кривично дело⁹. Основ и граница за прописивање кривичних санкција и њихову примену се заснива на неопходности примене кривичноправне принуде и њеној сразмерности јачини опасности за личне слободе и права човека, те друге основне вредности.

Савремено кривично право познаје више врста кривичних санкција које су различите по садржини, природи, времену трајања и карактеру дејства. Свака кривична санкција представља посебну меру друштвене реакције за борбу против криминалитета, док све заједно, оне чине систем кривичних санкција. Према томе, систем кривичних санкција

---

7 Л.Бавцон, Дружбена функција казенских санкциј, Правбик, Љубљана, број 9/1961. године, стр. 253-262.

8 Д.Јовашевић, Кривични законик Републике Србије са уводним коментаром, Београд, 2007. године, стр.26-31.

9 Д.Јовашевић, Лексикон кривичног права, Београд, 2011. године, стр.544.

је скуп свих принудних мера предвиђених у кривичном законодавству једне земље које се примјењују према учиниоцима кривичних дела под условима и на начин како је законом одређено. Какав ће бити систем кривичних санкција, тј. које и какве ће све санкције постојати у једном друштву, зависи од бројних фактора, а нарочито од односа који владају у одређеном друштву, од обима, динамике и структуре криминалитета, криминалне политике¹⁰, степена демократског развоја и демократских традиција итд¹¹. Пошто систем кривичних санкција зависи од структуре и динамике криминалитета, односно друштвених потреба, подложен је честим промјенама, па се он сматра најдинамичнијом области кривичног права. Кривични законик Републике Србије у члану 4. предвидја следеће врсте кривичних санкција и то: 1) казне, 2) мере упозорења, 3) мере безбедности и 4) васпитне мере¹².

3. Систем казни у Републици Србији

Основна и најзначајнија врста кривичне санкције, дуго времена једина санкција која је и данас прописана у посебном делу кривичних закона (законика) за највећи број кривичних дела јесте казна. Она даје печат целокупном кривичном праву, а често му даје и назив – казнено право¹³. Казна као принудна мера представља зло које се наноси учиниоцу због извршења (или покушаја) кривичног дела¹⁴. Она се примењује против и мимо воље учиниоца кривичног дела као одговор друштва на његову противправну делатност. Састоји се у одузимању или ограничавању његових слобода или права. Принудни, ретрибутивни карактер казне произилази из следећих њених карактеристика¹⁵:

а) темељ казне је учињено кривично дело,

10 Више: Д.Јовашевић, М.Костић, Политика сузбијања криминалитета, Ниш, 2012. године.

11 Е.Муратбеговић, Савремена политика сузбијања криминалитета -основне смјернице, Криминалистичке теме, Сарајево, број 1-2/2004. године, стр. 163-183.

12 Х. Балић, Дуалитет санкције у нашем кривичном праву, Правна мисао, Сарајево, број 9-10/1974. године, стр. 29-36.

13 Ј. Злобец, Сврха казне, Љубљана, 1989. године, стр. 54-63; Ј. Цвитановић, Сврха кажњавања у савременом казненом праву, Загреб, 1999. године, стр. 78-84.

14 Казну одређује легалитет, али и легитимитет њене примене. Али примена казне не значи потпуну арбитражност органа који је изричу. Легитимност казне управно захтева да се примена ових мера сведе на оне случајеве и на ону меру која је нужна за остварење опште сврхе примене кривичних санкција. Ако се пак тај циљ може остварити применом неке друге кривичне санкције код које је принудни (ретрибутивни) карактер заступљен у мањој мери, тада кажњавање губи свој легитимитет и претвара се у одмазду према учиниоцу због извршеног кривичног дела (Ј. Казаревић, Коментар Кривичног законика Републике Србије, Београд, 2005. године, стр. 159).

15 Ж. Хорватић, Казнено право, Опћи дио, Загреб, 2003. године, стр. 156.

- б) кажњава се учинилац који је скривио кривично дело,
- ц) казна мора бити сразмерна тежини учињеног кривичног дела,
- д) казна мора бити сразмерна кривици учиниоца,
- е) учинилац кривичног дела има право да буде кажњен као припадник друштвене заједнице на основу његове дужности учествовања у успостављању кривичним делом нарушеног правног поретка,
- ф) казна је негација поремећеног стања које је изазвано кривичном делом и
- г) казна је везана за учињено кривично дело и примењује се управо јер је такво дело учињено, па има опомињуће и застрашујуће деловање, јер зло садржано у казни стиже сваког ко је зло учинио другом лицу извршеним кривичним делом.

Кривични законик Републике Србије у члану 43. предвиђа следеће врсте казни које се могу изрећи физичким лицима¹⁶. То су: 1) казна затвора, 2) новчана казна, 3) рад у јавном интересу и 4) одузимање возачке дозволе. Казна затвора се може изрећи само као главна казна, док се остале казне могу изрећи и као главне и као споредне казне. Свака од наведених казни има одређену сврху¹⁷ која је одредјена у члану 42. КЗ РС на следећи начин као: а) спречавање учиноца да чини кривична дела и утицање на њега да убудуће не чини кривична дела, б) утицање на друге да не чине кривична дела и ц) изражавање друштвене осуде за кривично дело, јачање морала и учвршћивање обавезе поштовања закона¹⁸.

Према малолетницима се може изрећи само једна врста казне¹⁹ – казна малолетничког затвора (члан 28. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица)²⁰.

И коначно, правном лицу као учиниоцу кривичног дела могу да се изрекну следеће казне²¹: а) новчана казна (члан 14. Закона о одговорности

16 М.Бабић, И.Марковић, Кривично право, Општи дио, Бања Лука, 2008. године, стр.374-377.

17 В. Видовић, Еволуција концепције о сврси кажњавања с посебним освртом на казну лишења слободе, Годишњак Правног факултета у Бања Луци, Бања Лука, број 4/1980. године, стр.149-167.

18 М. Вешовић, Сврха кажњавања и систем кривичних санкција у југословенском кривичном праву, Правна мисао, Сарајево, број 5-6/1987. године, стр. 11-32 године, стр.99-107.

19 Д.Јовашевић, Малолетничко кривично право, Ниш, 2011. године, стр.123-131.

20 Службени гласник Републике Србије број 85/2005.

21 Д.Јовашевић, Корпоративно кривично право, Ниш, 2012. године, стр.78-81.

правних лица за кривична дела – ЗОПЛКД²²) и б) престанак правног лица (члан 18. ЗОПЛКД)²³.

Казна лишења слободe (казна затвора)²⁴ је основна врста казне коју суд у кривичном поступку може изрећи пунолетном скривљеном учиниоцу кривичног дела. Она се састоји у одузимању слободe кретања учиниоцу кривичног дела за, у судској пресуди, одређено време²⁵ и његовом смештају у одређену заводску установу. Највећи број кривичних дела у Кривичном законнику је запређен управо овом врстом казне јер она пружа највише могућности да се оствари сврха кажњавања, која се састоји у преваспитању и ресоцијализацији осуђеног и његовом поновном укључивању у нормалан друштвени живот. Казна затвора може се изрећи као главна казна, и то само онда када је законом прописана за одређено дело. При томе она не може бити краћа од тридесет дана, нити дужа од двадесет година (члан 45. КЗ РС). За најтежа кривична дела и најтеже облике тешких кривичних дела може се законом прописати и казна затвора од тридесет до четрдесет година (казна дуготрајног затвора). Казна дуготрајног затвора се не може прописати као једина главна казна за поједино кривично дело, већ у алтернацији са казном затвора, с тим што је законом искључена могућност њеног изрицања млађем пунолетном лицу (лицу које у време извршења кривичног дела није навршило 21. годину живота)²⁶.

Новелом Кривичног законика²⁷ из септембра 2009. године унета је у члану 45. КЗ РС могућност да осуђеном лицу коме је изречена казна затвора у трајању до једне године, суд може истовремено одредити да се ова казна изврши на тај начин што ће је осуђени издржавати у просторијама у којима станује уколико се с обзиром на личност учиниоца, његов ранији живот, његово држање после учињеног кривичног дела, степен кривице и друге околности под којима је дело учинио може очекивати да ће се на тај начин остварити сврха кажњавања (специјална

22 Службени гласник Републике Србије број 97/2008.

23 Д.Јовашевић, Кривично право, Општи део, оп.цит. стр.314-318.

24 У правној теорији има схватања према којима постоје, заправо, три модалитета одузимања слободe приликом кривичноправне принуде: казна затвора, казна дуготрајног затвора и казна малолетничког затвора. Прва два модалитета нису различите врсте казни затвора, већ се разликују само по дужини трајања. Први модалитет има редовну примену, а други је изузетак. Трећи модалитет је посебног карактера због лица према коме се може изрећи (Ж. Хорватић, Казнено право, Опћи дио, оп.цит. стр. 174).

25 Д. Јовашевић, Појам и карактеристике казне затвора у југословенском праву, Зборник радова Правног факултета у Нишу, Ниш, 2002. године, стр. 177-198.

26 Д. Јовашевић, Извршење казне затвора према новим законским решењима, Право, теорија и пракса, Нови Сад, број 9/1999. године, стр.26-35.

27 Службени гласник Републике Србије број 72/2009.

и општа превенција)²⁸. Такав осуђени не сме да напушта просторије у којима станује осим у случајевима који су прописани у закону који уређује област извршења кривичних санкција. Уколико осуђени једном у трајању преко шест часова или два пута у трајању до шест часова самовољно напусти просторије у којима станује, суд ће одредити да остатак казне затвора издржи у заводу за извршење казне затвора²⁹. То значи да се на овај начин уводи могућност примене "кућног затвора"³⁰, што не представља посебну врсту казне или кривичноправне мере, већ само начин (облик или форму) извршења већ изречене краткотрајне казне затвора³¹.

4. Примена алтернативних (парапепалних) санкција

У савременом кривичном праву присутна је тенденција за широком применом различитих алтернативних³², интермедијалних, некустодијалних или парапепалних мера, мера ретрибутивне правде, кривичних санкција које су алтернатива или супститути казне затвора уопште³³, а посебно казне затвора у кратком трајању³⁴. Као алтернативне или парапепалне мере у упоредном кривичном праву сматрају се³⁵: 1) накнада штете, 2) амбулантни третман или упућивање на обуку, 3) друштвено користан рад, 4) рад у корист друштвене заједнице, 5) викенд затварање, 6) кућни затвор, 7) електронски надзор и сл.

Многа савремена кривична законодавства познају једну или више парапепалних мјера³⁶. Њихово увођење у правни систем представља

---

28 Прецизирање начина извршења "кућног затвора" је извршено новелом Кривичног законика из 2012. године (Службени гласник Републике Србије број 121/2012).

29 Закон о извршењу кривичних санкција је објављен у Службеном гласнику Републике Србије број 85/2005 и 72/2009; Више: Д.Јовашевић, З. Стевановић, Правни аспекти извршења кривичних санкција, Београд, 2007. године; Д.Јовашевић, З. Стевановић, Коментар Закона о извршењу кривичних санкција, Београд, 2008. године.

30 Ова могућност је искључена у случају осуде за кривично дело против брака и породице када осуђени и оштећени живе у истом породичном домаћинству.

31 И.Симић, А.Трешњев, Кривични законик са краћим коментаром, Београд, 2010. године, стр.46-47.

32 Н.Мићановић, О односу употребе и значења појма алтернативе, Правна мисао, Сарајево, број 5-6/1989. године, стр. 44-48.

33 М.Бабић, Алтернативе казне затвора, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 3/1974. године, стр. 379-381.

34 М. Вешовић, О алтернативним кривичним санкцијама или потицај на размишљање о систему кривичних санкција у југословенском кривичном праву, Годишњак Правног факултета у Сарајеву, Сарајево, 1988. године, стр. 181-196.

35 М. Вешовић, Компаративни приказ алтернатива казне затвора у француском и енглеском кривичном праву, Правна мисао, Сарајево, број 5-6/1989. године, стр. 31-42.

36 Г.Лажетић Бужаровска, Алтернативне мере у македонском казненом праву,

резултат имплементације у национално законодавство низа међународних правних аката који су имали за циљ да ублаже или умање ретрибутивни карактер казни. Ти међународни правни акти јесу:

- 1) Европска конвенција о надзору над условно осуђеним или из затвора условно пуштеним осуђеницима из 1964. године,
- 2) Резолуција Савета Европе број 1. о условној осуди, пробацији и другим алтернативама затвора из 1965. године,
- 3) Резолуција Савета Европе број 10. о неким пеналним мерама алтернативним затвору из 1976. године и
- 4) Препорука Савета Европе број 16. о друштвеним санкцијама и мерама из 1992. године³⁷.

У односу на казне, алтернативне или парапеналне мере³⁸ имају низ предности које се могу свести на следеће: хумани карактер, мањи степен репресивности, успостављена сарадња са окривљеним и његов активни однос у извршењу мере, постизање репарације (накнаде) штете оштећеном, учешће друштвене заједнице у извршењу ових мера и сл. чиме се лакше и брже постижу ефекти ресоцијализације.

И поред наведених предности примена алтернативних мера још увијек наилази на низ противника³⁹. Тако се против ових мера истичу следећи недостаци: оне могу да представљају појачано средство репресије (и то средство "суптилне" репресије), на овај начин окривљени може да избегне кривични поступак (код поравнања окривљеног и оштећеног), доводе до неједнакости учинилаца кривичних дела зависно од њиховог имовинског стања, примена ових мера поскупљује и продужава поступак изрицања и извршења кривичних санкција, њихова честа примена слаби поверење грађана у правду и правну државу и на крају примена ових мера захтева прибављање низа података о окривљеном и његовом окружењу што продужава и поскупљује кривични поступак.

5. Рад у јавном интересу

И коначно, као посебно значајна алтернативна кривична санкција коју, на основу Препоруке Р (99) 16. Савета Европе о европским правилима

Правни живот, Београд, број 9/2006. године, стр. 354-361.

37 Ова Препорука у правилу број 3. изричито одређује да ће се алтернативне мере примењивати само у случају када суд стекне уверење да код учиниоца кривичног дела постоји спремност на: а) сарадњу и б) испуњавање обавеза које из такве "алтернативне" мере произилазе.

38 У теорији се примена алтернативних мера сврстава у "секундарни механизам" друштвене реакције према учиниоцима кривичних дела који замењује примену "примарних мера" - кривичних санкција, другим врстама мера.

39 Н. Шурбановски, Супституција кратких казни затвора, Правна мисао, Сарајево, број 5-6/1989. године, стр. 61-63.

о санкцијама и мерама у заједници, уводи ново кривично законодавство у Републици Србији почев од 1. јануара 2006. године јесте казна под називом: рад у јавном интересу⁴⁰. Ова је казна иначе позната у упоредном законодавству као алтернативна мера и то под разним називима као што су: рад за опште добро на слободи, рад у корист друштвене заједнице, друштвено користан рад и сл. Иако се ради о мери која представља врсту казне, она служи као супститут изречене казне затвора у кратком трајању⁴¹.

Друштвено користан рад као парапенална мера први пут је уведен 1972. године у Великој Британији одакле се проширио у велики број европских законодавстава. Овом се мером замењује казна затвора до шест месеци при чему се осуђени обавезује да одређени број сати одређени број дана проведе у друштвено корисном раду, раду у корист јавне (друштвене) заједнице. Радна обавеза обично износи између 40 и 240 часова и може да траје најдуже годину дана (Велика Британија) или до 18 месеци (Француска). Мера се изриче уз сагласност осуђеног који у пресудом одређено време проводи у обављању одређеног рада у корист целе заједнице и то у слободном времену за који не добија накнаду. Примену ове мере оправдавају следећи разлози: а) осуђени не прекида друштвени живот и друштвене контакте, б) осуђени за време трајања ове мере наставља да обавља своје занимање (професију), ц) не прекида се брачни и породични живот осуђеног, д) мањи су трошкови извршења ове мере, е) нема могућности за ширење "криминалне заразе" и сл.

5.1. Појам и садржина рада у јавном интересу

Рад у јавном интересу је у кривичном праву Републике Србије предвидјен као врста казне. Заправо, ради се о алтернативи казни затвора⁴² која се може изрећи у кратком трајању, у ситуацијама када се ради о учиниоцу кривичног дела који није испољио већи степен тежине и опасности, нити су проузроковане теже последице дела⁴³.

40 Д.Јовашевић, Кривично право, Општи део, оп.цит. стр. 215-217.

41 И.Марковић, Алтернативе казне затвора у кривичном законодавству Босне и Херцеговине, Ревиија за криминологију и кривично право, Београд, број 3/2004. године, стр. 122-127.

42 Као папенална мера рад за опште добро на слободи (рад у јавном интересу и сл) уведен је у Великој Бритајнији 1972. године под називом "комуниту сервисе ордер" као начин да се осуђеном лицу пружи прилика да да користан допринос друштвеном животу и тако испуни морални дуг према друштву. Осуђени не напушта своје радно место, нити мења животну средину, а казна се своди на губитак слободног времена осуђеног будући да он за то време обавља друштвено користан рад (П. Новоселац, Опћи дио казног права, оп.цит. стр. 350).

43 З. Шепаровић, Алтернатива казни затвора, Правна мисао, Сарајево, број 5-6/1989. године, стр. 5-19.

Рад у јавном интересу као врсту казне одредјују следећи елементи:

1. друштвено користан рад⁴⁴. У пракси се као фактичко питање јавља утврђивање који се рад сматра "друштвено корисним радом". Наиме, сваки људски рад би требао да буде друштвено користан, дакле, продуктиван, те да се њиме стварају нова друштвена добра (материјалне или духовне садржине) или нове вредности. То даље значи да овако одређени рад не сме бити сврха сам себи, тако да се његовом применом само "бесциљно троши човекова енергија и време" без стварања нових добара. Такав рад не сме да буде бесмислен и бесциљан, несврсисходан и понижавајући. Наиме, овако одређен рад има карактер компензације друштву за штету која му је проузрокована извршењем кривичног дела. Ради се, заправо, о осуди уз симболичку репарацију за учињено кривично дело уз очекивање да је то од користи и за појединца и за друштво⁴⁵,

2. рад којим се не вређа људско достојанство. То значи да се сваки друштвено користан рад јавља као рад који је достојан човека и његове личности. Но, та "достојност" се ипак у сваком конкретном случају утврђује зависно од врсте конкретног рада и радног места, те услова рада као, и од одређених карактеристика личности осуђеног и сл,

3. рад који је бесплатан, дакле, који се не врши у циљу стицања добити. То је рад којим осуђени стиче осећај да својим радом и позитивним односом према друштву у целини може да компензује зло које је учињено вршењем кривичног дела и

4. рад који се врши по пристанку учиниоца дела. То је добровољан и бесплатан рад осуђеног у корист државе или одређених јавних установа или организација (друштвених, добротворних или верских) са циљем пружања услуга и помоћи старим, болесним, незбринутим или хендикепианим лицима.

5.2. Услови за примену рада у јавном интересу

Два су услова за примену казне рада у јавном интересу у кривичном праву Републике Србије. То су⁴⁶:

1. формални услов – да је суд у кривичном поступку утврдио да је пунолетно лице извршило кривично дело за које је у закону прописана

44 В.Жакман Бан, З.Шућур, Заштитни надзор уз увјетну осуду и рад за опће добро на слободи - законске и проведбене импликације, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/1999. године, стр.636-641.

45 И.Марковић, Рад за опште добро на слободи у законодавствима на југо-словенским просторима, Правна ријеч, Бања Лука, број 19/2009. године, стр. 126-129.

46 Љ. Митровић, Алтернативне кривичне санкције у кривичном законодавству БИХ и искуства у њиховој примјени, Зборник радова, Поједностављене форме поступања у кривичним стварима и алтернативне кривичне санкције, Златибор, 2009. године, стр.298-302.

казна затвора до три године или новчана казна⁴⁷ (било алтернативно или кумулативно)⁴⁸. Овај услов упућује на примену алтернативне санкције само у погледу извршења лакшег кривичног дела, и то према лицу које има одређене психолошке карактеристике (када се ради о неделиквентној, некриминогеној, ненасилној личности). Дакле, тежина извршеног кривичног дела је детерминирајући фактор за изрицање казне рада у јавном интересу, али његова садржина и дужина трајања у првом реду зависе од личности учиниоца дела. То, заправо, представља и гаранцију да се сврха кажњавања може постићи управо применом ове мере тј. боравком осуђеног лица на слободи и испуњавањем радних обавеза у слободно време⁴⁹ и

2. материјални услов – да је осуђено лице дало пристанак (сагласност) да се у закону прописана казна затвора замени казном рада у јавном интересу. Пристанак осуђеног представља посебан облик добровољности што овој кривичној санкцији даје специфичан карактер. То је једина санкција (казна) која се осуђеном лицу може изрећи само уз његову сагласност (пристанак) за разлику од свих других санкција. Овај услов произилази из чињенице да је принудни рад данас забрањен. Свој пристанак осуђени треба да да на главном претресу, најкасније у завршној речи, пре него што је судско веће одмерило на основу свих отежавајућих и олакшавајућих околности и изрекло казну. Наиме, тада суд упознаје оптуженог са могућношћу да му се у конкретном случају изрекне уместо прописане казне, казна рада у јавном интересу, објашњавајући му природу и садржину ове казне, као и начин њеног извршења⁵⁰.

Приликом изрицања ове казне, суд ће имајући у виду сврху кажњавања, узети у обзир следеће околности: а) врсту учињеног кривичног дела, б) личност учиниоца и ц) његову спремност да обавља рад у јавном интересу. Дакле, при доношењу ове одлуке суд је дужан да имајући у виду све околности које одређују врсту и распон казне, оцени да извршење у закону прописане казне затвора није неопходно за остварење сврхе

47 Из оваквог законског решења неки аутори извлаче закључак да се овде ипак не ради о самосталној, посебној кривичној санкцији. (М.Шкулић, Алтернативне кривичне санкције – појам, могућности и перспективе, Зборник радова, Поједностављене форме поступања у кривичним стварима и алтернативне кривичне санкције, Златибор, 2009. године, стр.41).

48 Љ.Лазаревић, Б.Вучковић, В.Вучковић, Коментар Кривичног законика Црне Горе, Цетиње, 2004. године, стр. 123-125; Б.Петровић, Д.Јовашевић, Кривично (казнено) право Босне и Херцеговине, Опћи дио, оп.цит. стр.29.

49 Ђ.Марјановић, Општекорисна работа, Безбедност, Београд, Скопје, број 3/1997. године, стр. 303-309.

50 М.Бабић, И.Марковић, Кривично право, Општи дио, оп.цит.стр.390-394.

кажњавања, а да истовремено не би било оправдано ни изрећи условну осуду⁵¹. У образложењу пресуде суд не одређује установу у којој ће се ова мера извршити, али је дужан да наведе разлоге којима се руководио да прописану казну затвора замени казном рада у јавном интересу, зашто ју је изрекао у одређеном трајању и на одређени број часова, те да ли је, када и на који начин прибављен пристанак осуђеног лица⁵².

Одређивање трајања рада у јавном интересу је, заправо, извршено на три начина и то:

а) кроз општи временски распон ове казне – ова казна може укупно да траје од 60 до 360 часова,

б) кроз максимално време трајања ове казне у току једног календарског месеца – до 60 часова и

ц) кроз минимално и максимално трајање рада у месецима – од једног до шест месеци⁵³.

При одмеравању трајања казне рада у јавном интересу, као и рока за извршење овог рада, суд узима у обзир прописану казну затвора која се замјењује на овај начин, као и могућности учиниоца у погледу његове личне ситуације и запослења. Распоређивање на рад у јавном интересу у смислу врсте и радног места врши повереник водећи рачуна о способностима и знањима осуђеног⁵⁴. То значи да извршење ове казне спроводи служба повереника у оквиру Одељења за третман и алтернативне санкције Управе за извршење заводских санкција Министарства правде⁵⁵.

Ако осуђени не обави део или све часове изречене казне рада у јавном интересу, суд обавезно ову казну заменује казном затвора (суплеторни затвор), тако што ће за сваких започетих осам часова рада у јавном интересу одредити један дан затвора. На тај начин, ова казна рада која треба да буде супститут (или алтернатива) казни затвора се опет претвара у краткотрајни затвор чију примену је требало да отклони у конкретном случају. Стога се са разлогом у теорији поставља и питање

51 Б.Петровић, Д.Јовашевић, Кривично (казнено) право Босне и Херцеговине, Опћи дио, оп.цит. стр.294.

52 Д.Радуловић, Рад у јавном интересу као алтернатива краткотрајној казни затвора, Правна ријеч, Бања Лука, број 17/2008. године, стр. 105-117.

53 В. Вруљ, Рад за опће добро на слободи у Федерацији Босне и Херцеговине, стање у кривичном законодавству де леге лата и његово извршење де леге ференда, Годишњак Правног факултета у Сарајеву, Сарајево, 2005. године, стр. 531-563.

54 М.Дамашка, Напомене о споразумима у кривичном поступку, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1/2004. године, стр. 3-20.

55 Ј.Лазаревић, Рад у јавном интересу, Зборник радова, Поједностављене форме поступања у кривичним стварима и алтернативне кривичне санкције, Златибор, 2009. године, стр.213-216.

да ли је у оваквом случају уопште и требало изрицати казну рада у јавном интересу када њена примена није била ефикасна.

Но, ако осуђени у потпуности испуњава све постављене обавезе које су везане за извршење казне рада у јавном интересу, тада је суд овлашћен да у сваком конкретном случају дужину изречене казне рада умањи за једну четвртину. Ово представља посебан, специјални облик "условног отпуста" или "делимичне суспензије" од извршења казне рада у јавном интересу⁵⁶.

5.3. Правна природа рада у јавном интересу

Иако је мера рада у јавном интересу или друштвено корисног рада уведена у савремено кривично законодавство још седамдесетих година прошлог века, у погледу њене правне природе у теорији и пракси још увек нема јединственог схватања⁵⁷.

Тако је у Републици Србији рад у јавном интересу посебна врста казне (члан 52.КЗ РС), иако је очигледно да се ради о алтернативној мери по својој садржини, природи и карактеру дејства. Слично томе и законодавство Републике Аустрије ову меру предвиђа као посебну врсту кривичне санкције без ближег одређења у које врсте санкција спада. Слично решење је прихваћено и у Републици Француској која предвиђа рад у корист заједнице као врсту казне и то у два облика: а) као главну казну којом се замењује казна затвора или условна осуда са заштитним надзором и б) као споредну казну, али само за саобраћајна кривична дела (члан 131-6. КЗ РФ)⁵⁸. И у Руској федерацији, поправни рад је врста казне (члан 44. КЗ РФ)⁵⁹.

У неким другим законодавствима, ова се мера друштвено корисног рада (или рада за опште добро на слободи) јавља као замена за изречену казну затвора у трајању до шест месеци. У Краљевини Данској или Републици Финској друштвено користан рад је замена за казну затвора, али само у случају извршења одређених врста кривичних дела (имовинских кривичних дела, при чему је искључена његова примена за насилничка кривична дела). Овакво решење познаје ново кривично право

⁵⁶ Г.Лажетић Бужаровска, Алтернативните мерки во македонското казнено законодавство, Македонска ревија за казнено право и криминологију, Скопје, број 2/2006. године, стр. 222-226.

⁵⁷ Д. Радуловић, Алтернативе краткотрајној казни затвора, Подгорица, 2009. године, стр. 69-85.

⁵⁸ М.Шкулић, Алтернативне кривичне санкције – појам, могућности и перспективе, Зборник радова, Поједностављене форме поступања у кривичним стварима и алтернативне кривичне санкције, Златибор, 2009. године, стр.46-47.

⁵⁹ Ф.Бачић, Ш. Павловић, Коментар Казненог закона, Загреб, 2004. године, стр. 303-304.

Републике Словеније (члан 86. КЗ РС)⁶⁰ које рад за општу корист одређује као алтернативну меру која служи за замену изречене казне затвора⁶¹. Слично решење познаје и ново кривично право Босне и Херцеговине где се рад у јавном интересу јавља као замена за изречену казну затвора у трајању до шест месеци (члан 43. КЗ БИХ, члан 44. КЗ ФБИХ, члан 44. КЗ БД БИХ и члан 34. КЗ РС)⁶².

У другим пак законодавствима (Република Македонија) друштвено користан рад се јавља као замена за новчану казну (члан 58 б. и 59 б.КЗ РМ). Но, у правној теорији се могу наћи и таква схватања да је друштвено користан рад заправо само прикривена новчана казна⁶³ која се исплаћује у оброцима (ратама) својим доприносом, радом, ангажовањем и знањем, а не плаћањем ефективних новчаних износа. И коначно, у законодавству Савезне Републике Немачке друштвено користан рад се јавља као допунски услов за изрицање неке друге кривичне санкције нпр. условне осуде. Но, у правној теорији се може наћи и схватање да се овде ипак ради о посебној мери суи генерис⁶⁴ којом се осуђеном лицу намећу одређене обавезе за одређено време⁶⁵. У сваком случају ради се о мери која се по природи и садржини налази између условне осуде и казне затвора⁶⁶.

6. Закључак

Сва савремена кривична законодавства у систему кривичних санкција, поред и уместо казне затвора (као најзначајније кривичне санкције која је прописана у посебном делу кривичног закон(ик)а за највећи број кривичних дела самостално или алтернативно са другим казнама), познају једну или више алтернативних (интермедијалних, парапеналних или некустодијалних) санкција или супститута казне. То су различите мере друштвене реакције које суд примењује према учиниоцима лакших кривичних дела када зависно од карактеристика њихове личности није неопходно према њима изрећи (или извршити казну затвора). Као алтернативне кривичне санкције сматрају се: новчана

60 Урадни лист Републике Словеније број 55/2008.

61 Љ.Селиншек, Казенско право, Љубљана, 2007. године, стр.314.

62 Б.Петровић, Д.Јовашевић, Кривично (казнено) право Босне и Херцеговине, Опћи дио, оп.цит. стр.291-293.

63 Д.Радуловић, Алтернативе краткотрајној казни затвора, оп.цит. стр. 171.

64 М.Бабић и др. Коментар кривичних (казнених) закона у БИХ, Сарајево, 2005. године, стр. 254.

65 Н.Мрвић Петровић, Ђ.Ђорђевић, Алтернативе казни затвора, Правни живот, Београд, број 7-8/1992. године, стр. 1133-1138.

66 Б.Павишић, В.Грозданић, П.Веић, Коментар Казненог закона, Загреб, 2007. године, стр. 220.

казна, условна осуда, судска опомена, а у последње време се посебан значај придаје друштвено корисном раду, раду у јавном интересу или раду за опште добро на слободи. Поред њих поједина кривична законодавства познају и следеће алтернативне мере: 1) накнада штете, 2) амбулантни третман, 3) упућивање на обуку, 4) викенд затварање, 5) кућни затвор, 6) електронски надзор и сл.

Уводјење алтернативних мера, а посебно рада у јавном интересу у кривичноправни систем великог броја савремених држава јесте последица доношења низа међународно правних аката који су имали за циљ да ублаже или умање ретрибутивни карактер казни. Ти међународни правни акти јесу: 1) Европска конвенција о надзору над условно осуђеним или из затвора условно пуштеним осуђеницима из 1964. године, 2) Резолуција Савета Европе број 1. о условној осуди, пробацији и другим алтернативама затвора из 1965. године, 3) Резолуција Савета Европе број 10. о неким пеналним мерама алтернативним затвору из 1976. године, те 4) Препорука Савета Европе број 16. о друштвеним санкцијама и мерама из 1992. године.

У савременом кривичном праву присутна је тенденција за широком применом различитих алтернативних или парапеналних мјера, кривичних санкција које су алтернатива или супститути казне затвора, посебно казне у кратком трајању – до једне године или чак до шест месеци. У односу на казне, парапеналне мјере имају низ предности које се могу свести на следеће: хумани карактер, мањи степен репресивности, успостављена сарадња са осуђеним и његов активни однос у извршењу мере, постизање репарације (накнаде) оштећеном, учешће друштвене заједнице у извршењу ових мера чиме се лакше постижу ефекти ресоцијализације. И поред наведених предности примена парапеналних мјера још увек наилази на низ противника.

По свом значају, садржини и природи се међу алтернативним мерама посебно издваја казна рада у јавном интересу (ова је мера позната под разним називима, али су њихова садржина, природа, карактер и дејство идентични). Иако се ради о мери чија је правна природа још увек спорна у правној теорији, ова мера у кривичном праву Републике Србије представља врсту казне, односно супститут за у закону прописану казну затвора до три године која се изриче уз пристанак осуђеног. То је казна која се састоји у друштвено корисном раду којим се не вређа људско достојанство и који се не врши у циљу стицања добити, већ да би на тај начин осуђени својим активним односом, радом, преданошћу показао да се искупио пред друштвом због учињеног кривичног дела при чему су негативне, штетне последице његовог "кажњавања" сведене на минимум.

ЛИТЕРАТУРА

- Бабић, М., и др. Коментар кривичних (казнених) закона у БИХ, Сарајево, 2005.
- Бабић, М., Марковић, И., Кривично право, Општи дио, Бања Лука, 2008.
- Бачић, Ф., Кривично право, Опћи дио, Загреб, 1978.
- Бачић, Ф., Павловић, Ш., Коментар Казненог закона, Загреб, 2004.
- Цвитановић, Л., Сврха кањавања у савременом казненом праву, Загреб, 1999.
- Дроит пенал ду 1992., Парис, 1994.
- Фореггер, Е., Серини, Е., Страфгесетзбуцх, Виен, 1989.
- Грозданић, В., Шкорић, М., Увод у казнено право, Загреб, 2009.
- Хорватић, Ж., Казнено право, Опћи дио, Загреб, 2003.
- Јовашевић, Д., Кривични законик Републике Србије са уводним коментаром, Београд, 2007.
- Јовашевић, Д., Лексикон кривичног права, Београд, 2011.
- Јовашевић, Д., Малолетничко кривично право, Ниш, 2011.
- Јовашевић, Д., Кривично право, Општи део, Ниш, 2012.
- Јовашевић, Д., Корпоративно кривично право, Ниш, 2012.
- Јовашевић, Д., Икановић, В., Кривично право Републике Српске, Општи део, Бања Лука, 2012.
- Јовашевић, Д., Стевановић, З., Правни аспекти извршења кривичних санкција, Београд, 2007.
- Јовашевић, Д., Стевановић, З., Коментар Закона о извршењу кривичних санкција, Београд, 2008.
- Јовашевић, Д., Костић, М., Политика сузбијања криминалитета, Ниш, 2012.
- Кокољ, М., Јовашевић, Д., Кривично право Републике Српске, Општи и посебни део, Бијељина, 2011.
- Лазаревић, Љ., Коментар Кривичног законика Републике Србије, Београд, 2005.
- Лазаревић, Љ., Вучковић, Б., Вучковић, В., Коментар Кривичног законика Црне Горе, Цетиње, 2004.
- Новоселац, П., Опћи дио казненог права, Загреб, 2004.
- Павишић, Б., Грозданић, В., Веић, П., Коментар Казненог закона. Загреб, 2007.
- Петровић, Б., Јовашевић, Д., Кривично (казнено) право Босне и Херцеговине, Опћи дио, Сарајево, 2005.
- Радуловић, Д., Алтернативе краткотрајној казни затвора, Подгорица, 2009.

Проф. др Драган Јовашевић, Рад у јавном интересу - теорија, пракса, законодавство, Зборник радова Правног факултета у Нишу, LXIV, стр. 15-32

- Селиншек, Љ., Казенско право, Љубљана, 2007.
- Симић, И., Трешњев, А., Кривични законик са краћим коментаром, Београд, 2010.
- Злобец, Ј., Сврха казне, Љубљана, 1989.

Prof. Dragan Jovašević, LL.D.
*Full Professor,
Faculty of Law, University of Niš*

**COMMUNITY SERVICE:
Legal Theory, Legislation and Jurisprudence**

Summary

On the basis of widely accepted international standards concerning the system of criminal sanctions, the punishment of imprisonment is the most important criminal sanctions which is prescribed for a vast majority of serious criminal offences, either independently or alternatively with other another form of punishment. In addition or instead imprisonment, all contemporary criminal legislations also recognize one or more alternative (intermediary) sanctions or substitutes for the traditional forms of punishment. These alternative sanctions comprise a variety of measures of social reaction which are imposed on the perpetrators of less serious criminal offences in cases when their personal characteristics indicate that it is not necessary to impose the imprisonment sentence. The alternative criminal sanctions include: a fine, a conditional sentence and a court warning (reprimand) but special attention has been given lately to community service as an alternative form of punishment which implies some service or activity in the public interest.

In this paper, the author discusses the concept, definition, content, characteristics and specific requirements for applying community service as an alternative sanction in the legal system of the Republic of Serbia, as well as in other comparative law systems.

Key words: *criminal law, imprisonment, alternative sanctions, community service, court, criminal liability*